

Оксана Цюняк
Oksana Tsiuniak

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ І.А. ЗЯЗЮНА

PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE MASTERS OF PRIMARY EDUCATION TO INNOVATIVE ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF I.A. ZIAZIUN'S IDEAS

У статті акцентується увага на проблемі професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. Проаналізовано сутність поняття “інноваційна діяльність”. Визначено основні пріоритети сучасної освіти у контексті впровадження інновацій. З’ясовано, що сучасна система освіти потребує професіоналів, здатних активно впроваджувати у практику освітні інноваційні технології, прогнозувати наслідки освітнього процесу, враховувати ціннісні орієнтації здобувачів освіти та виховувати культуру інноваційного мислення. Акцентується увага на важливому значенні педагогічної спадщини академіка Івана Андрійовича Зязюна, одного з фундаторів сучасної української педагогічної науки, у реформуванні освіти України. Окреслено провідні ідеї та напрацювання ученого у контексті педагогічних інновацій.

Ключові слова: освіта, інновації, інноваційна діяльність, професійна підготовка, майбутні маістри початкової освіти, ідеї І.А. Зязюна, заклади вищої освіти.

Сьогодні у системі вищої освіти України актуалізується проблема професійної підготовки інноваційно орієнтованих фахівців із професійними та життєвими компетентностями, що відповідають потребам сучасного суспільства; генераторів нових ідей, конкурентоспроможних, із високим рівнем інноваційної активності, здатних творчо мислити, самостійно приймати рішення і відповідати за їх виконання, розв’язувати складні освітні проблеми сьогодення. Як зазначено у Законі України “Про вищу освіту”, одним із основних завдань закладів вищої освіти є забезпечення органічного поєднання освітньої, наукової та інноваційної діяльності з метою підготовки фахівців інноваційного типу [3].

Стратегічні напрями інноваційних перетворень у галузі освіти визначені у законах України “Про освіту” (2017), “Про вищу освіту” (2014), “Про інноваційну діяльність” (2004), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2014); Концепції Нової української школи (2016), Державному стандарті початкової освіти (2018), Наказі “Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України (2015).

Загалом, окреслена проблема віддзеркалює світову тенденцію інноваційного розвитку освітніх систем, адже світове співтовариство визнало, що освіта, добробут і здоров’я людини – головні чинники якості її життя, а якість освіти – головна мета, пріоритет розвитку громадянського суспільства. Тому, освіта формує особистість у всій її багатомірності, а не просто дає знання і професію [10, 444 с.]. Здатність до інновації стала умовою орієнтації людини в швидкозмінних і швидкоплинних світових процесах, умовою не лише адаптації до них, а й власної життєтворчості. Тому нова філософія освіти потребує якісної професійної підготовки педагогів, зокрема майбутніх магістрів початкової освіти, до інноваційної діяльності.

Різні аспекти досліджуваної проблеми розглядали як вітчизняні, так і зарубіжні науковці: А. Алексюк, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, В. Рибалка (методологічні засади професійної підготовки фахівця); Р. Гуревич, І. Зязюн, С. Лісова, А. Москаленко, Л. Хомич (професійна підготовка педагогічних працівників); Е. Роджерс, П. Друкер, Л. Даниленко, М. Кларін, Ю. Карпова, В. Лазарев, М. Поташник (проблематика загальної педагогічної інноватики); І. Гавриш, І. Дичківська, В. Докучаєва, Н. Клокар, Т. Демиденко, О. Козлова, Р. Меленкова, В. Сластьонін, І. Підласий, О. Шапран та ін. (підготовка педагогів до інноваційної діяльності). Важливий внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів педагогічних інновацій зробили В. Лазарев, Н. Конопліна, В. Новиков, Г. Селевко, О. Пометун, Л. Пироженко, В. Давидов, Л. Занков, В. Зязюн, І. Якиманська.

Метою нашої статті є розкриття сутності поняття “інноваційна діяльність” шляхом проведення теоретичного аналізу професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти у світлі ідей Івана Андрійовича Зязюна.

У контексті сучасних змін педагогічна освіта розглядається не лише як окрема унікальна сфера підготовки нової генерації педагогів, але й як винятково важливий ресурс розвитку інтелектуального потенціалу нації. Саме тому педагогічний працівник, який хоче відповідати вимогам сьогодення, повинен усвідомити необхідність знань теорії інновацій та інноваційних процесів в освіті. Окрім зазначеного, варто згадати про те, що від особистісних якостей фахівця та рівня його підготовки залежить не лише якість освіти, а й рівень духовної культури суспільства, утвердження демократичних цінностей і процесів, що відбуваються в країні. Сучасна освіта повинна стати важливим засобом і ресурсом становлення інноваційної особистості, орієнтованої на життя у полікультурному суспільстві, прийняття відповідальних рішень в умовах вільного вибору та діалогу.

Нам імпонує думка В. Кременя про те, що “процеси глобалізації, змінності, конкуренції, що з кожним роком владніше заявляють про себе у світі, зобов'язують нарощувати дослідницькі зусилля з осмислення ролі освіти у формуванні людини, адекватної інноваційному типу суспільного прогресу – інноваційної людини” [12, с. 4-13]. Цілком логічним продовженням є твердження про те, що сучасна система освіти потребує професіоналів, здатних активно впроваджувати у практику освітні інноваційні технології, прогнозувати наслідки освітнього процесу, враховувати ціннісні орієнтації здобувачів освіти та виховувати культуру інноваційного мислення. Як зазначається у Концепції Нової української школи: “Найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями” [11].

Інноваційна реформа національної системи вищої освіти, вважають Г. Оборський, В. Гогунський та О. Савельєва, “повинна бути спрямованою на зростання конкурентоспроможності вищих навчальних закладів, що, в свою чергу, забезпечувало б економіку країни фахівцями, здатними втілювати інноваційні технології у всі сфери суспільного життя; сприяло б розширенню співробітництва між Україною та світовою спільнотою у сфері освітньої, наукової та науково-інноваційної діяльності; підвищувало б потенціал національної освіти на світовому ринку надання освітніх послуг, в тому числі громадянам країн, що розвиваються” [14, с. 251-255].

У світлі нових вимог для випускника закладу вищої освіти пріоритетними мають бути такі якості, як компетентність, інноваційність, мобільність, індивідуальність, конструктивність. Згідно з логікою нашого дослідження, вважаємо за необхідне проаналізувати поняття “інноваційна діяльність”.

У філософському словнику “інноваційну діяльність” тлумачать як діяльність, що трансформує наукові дослідження й розробки, інші науково-технологічні досягнення у оновлений продукт чи процес [1, с. 1728]. У Законі України “Про інноваційну діяльність” йдеться про спрямованість інноваційної діяльності на творчу реалізацію наукових досліджень

та розробок, які сприяють утворенню й випуску на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [4]. Проте, цей документ регламентує науково-технічні інновації, а інноваційна діяльність у гуманітарній сфері, в тому числі й освіта, не актуалізуються.

На думку Дичківської І., інноваційна діяльність – це створення нового (від оригінальних прийомів до цілісних педагогічних концепцій), що змінює звичний погляд на явища та суспільно-педагогічні відносини [2, с. 38-41].

Зважаючи на такий контент, необхідність оновлення процесу професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти обумовлена не тільки формуванням високого рівня їхньої професійної компетентності, а й формуванням готовності до інноваційної діяльності, введенням та реалізацією у власній діяльності освітніх інновацій. До прикладу, варто зазначити, що сучасний педагог є водночас викладачем, вихователем, організатором діяльності, активним учасником спілкування з учнями, батьками, колегами, дослідником педагогічного процесу, розробником навчальних програм, консультантом, громадським діячем, коучем, фасилітатором, тренером, наставником, агентом змін.

Аналізуючи теоретичний доробок і практичний досвід видатного педагога Івана Андрійовича Зязюна, можна знайти шляхи вирішення завдань сучасного реформування освіти та професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема, майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. У світлі означеної проблеми, учений стверджував, що педагогічний заклад освіти повинен сформувати у свого випускника здатність бути суб'єктом п'яти видів діяльності: предметної, педагогічної, інноваційної, колективного самоуправління і саморозвитку. І кожна з них, зазначає учений, має вирішувати певні типи завдань, а отже виконувати відповідні дії [7, с. 489]. Життєве кредо ученого – виховання Особистості, “облагородженої великою метою Добра й Любові, Істини й Краси”.

Освіту, вважає І. Зязюн, слід розуміти як процес входження людини в життя суспільства, в цілісний світ живої і “неживої” природи. Отже, сама освіта створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості [13, с. 14]. “Освіта, – переконує І. Зязюн, – неможлива без Учителя, з іменем якого пов'язані перемоги і поразки. Він завжди уособлював у собі мудрість суспільної свідомості і мав непересічний вплив на все суспільство. Він завжди був громадянином і професіоналом, він завжди був наставником, поводитирем у майбутнє” [5, с. 24-31].

У контексті вивчення педагогічної майстерності Івана Андрійовича Зязюна зазначимо, що інноваційні процеси, які відбуваються в освіті, потребують інтелектуальної, емоційної та вольової взаємодії. Розвиток і узгодженість цих компонентів значною мірою визначають ефективність освітніх процесів. Важливо також, щоб враховувалися інтелектуальна компетентність, ініціатива, творчість, саморегуляція, унікальність розумового розвитку суб'єктів освітнього процесу. Ще однією важливою проблемою сучасної освіти є її технологізація як історично неперервний процес. Завдяки технологізації в системі освіти здійснюється спадковість нових технологій, виникає готовність до їхньої адаптації через призму рефлексії. Очевидно, що технологізація освітньої та виховної діяльності не може обмежувати свою сферу лише навчанням і підготовкою кадрів, але передбачає більш широкий і різноманітний спектр освітніх послуг. Він пов'язаний із використанням інших сучасних технологій, які вимагають перебудови стереотипів традиційної освіти, формування нового мислення, зміни ментальності сучасного педагога й учнів, що важко дається самоаналізом [6, с. 73-85]. Іван Андрійович як майстер педагогічної взаємодії доводив, що вчитель – це той основний стрижень духовної культури, від якого залежить не лише те, якими ми є сьогодні, а й те, якими ми будемо в майбутньому.

Варто згадати і компонентну формулу Нової школи, провідне місце у якій відводиться педагогу нової формації, що перебуває в авангарді суспільних та освітніх перетворень, умотивованому, компетентному, який виконує в освітньому процесі ролі наставника, коуча, фасилітатора і тьютора, має академічну свободу, володіє навичками випереджувального проектного менеджменту (планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення,

оцінювання та ін.), самостійно і творчо здобуває інформацію, організовує дитиноцентрований процес, трансформуючи методи, прийоми і технології навчання залежно від запитів і потреб замовників освітніх послуг, формуючи бачення на сучасний світ та місце у ньому [11].

На переконання І. Зязюна (2008), інноваційного вчителя для сучасних потреб держави можливо підготувати на основі досягнень теорії і практики педагогічної майстерності. Учений акцентував увагу на тому, що педагогічна майстерність є проявом активності особистості педагога, гуманістичної світоглядної позиції, ефективності екстраполяції адекватних методів і форм навчання. Педагог, на думку Івана Андрійовича, має володіти філософією педагогічного світогляду, детермінованою рівнем його аксіокультурного, інтелектуального, духовного розвитку. Учитель не має морального права обмежуватися лише знанням предмета, нормативними рекомендаціями, стереотипністю мислення. Педагог із високим рівнем педагогічного світогляду виходить за межі програмових вимог, утілюючи на практиці цінності культури, збагачуючи її та ретранслюючи у педагогічній дії. Крізь призму досягнень культури, її гуманістичної основи педагог має демонструвати красу, неповторність світу, мистецтва, людського досвіду. Власним прикладом учений доводив: не нав'язувати студентам систему якихось знань, а разом із ними заглиблюватися в таємниці надзвичайно цікавої і оригінальної науки про почуттєвий світ людини. Власною освітньою і громадською діяльністю Учитель-Майстер стверджував: саме рідне слово, виплекане в сім'ї і "відшліфоване" за допомогою вчителів, є головним засобом пізнання світу і його ціннісного бачення, філософсько-світоглядним чинником людського "Я".

Відтак, здійснюючи професійну підготовку майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, ми формуємо особистість, котрій повинні бути притаманні: інноваційний характер спілкування, обмін інноваційною інформацією, взаємодія і взаєморозуміння у процесі інноваційної діяльності; інноваційна спрямованість (потреби, мотиви інноваційної діяльності та інноваційні цінності); інноваційні риси характеру (ініціативність, креативність, відповідальність, рішучість тощо); усвідомлення себе як суб'єкта інноваційної діяльності і носія інноваційної культури; інноваційний інтелект (готовність до подолання інерції мислення, стійка система знань, що розкривають сутність, структуру і види інноваційної діяльності; уміння цілеспрямовано генерувати нові нестандартні ідеї з використанням інтелектуальних можливостей і механізмів їх самоактуалізації; володіння знаннями про освоєння і впровадження інновацій у практичну діяльність, спеціальними методами, прийомами і засобами, використання яких дає змогу активно включатися в інноваційну діяльність).

За словами доктора педагогічних наук, психолога Валентина Рибалки, "Івану Андрійовичу Зязюну завжди був властивий неперервний творчий пошук, він показав себе справжнім педагогом-новатором всіма своїми науковими досягненнями. Академік виступав невтомним генератором ідей і вмів цінувати і підтримувати творчі ідеї своїх колег. Він мав дар об'єднувати людей різних поколінь як наукового колективу свого Інституту (і вони з гордістю вважали себе "язюнами!"), так і колег з різних педагогічних закладів України, Польщі, Білорусі тощо. Іван Андрійович був відданий вдячній пам'яті видатних майстрів вітчизняної педагогіки і достойно продовжував їхню шляхетну справу [8].

Без сумніву, до філософсько-педагогічної спадщини Івана Андрійовича Зязюна долучатиметься не одне покоління студентів, викладачів, учителів, учених, для яких концептуальні ідеї академіка, "педагогіка добра", "філософія педагогічної дії" стануть джерелом професійного інноваційного становлення, особистісного розвитку.

Таким чином, можна зробити висновок, що в умовах сьогодення особливу роль відіграє інноваційний потенціал суспільства, що потребує людей, здатних системно і конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати адекватні рішення, створювати принципово нові ідеї у різних галузях знання. Актуальними є нові підходи у системі освіти, нове педагогічне мислення, нове ставлення педагога до своєї діяльності, результатом якої має бути виховання "інноваційної людини". Професійна діяльність академіка І. Зязюна має

неоціненне значення для розвитку сучасної вітчизняної та зарубіжної педагогіки, культури, виховання молоді, освіти дорослих.

Подальшим нашим дослідженням мають стати новітні програми особистісного та професійного розвитку майбутніх магістрів початкової освіти та їх відповідність вимогам інноваційного освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. С. 38-41.
3. Закон України "Про вищу освіту". URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1556-18>.
4. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 р. № 40-IV.
5. Зязюн І.А. Світоглядна парадигма освіти. Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. праць / Українська інж.-пед. академія. Харків, 2003. Вип. 5. С. 24-31.
6. Зязюн І.А. Технологізація освіти як історична неперервність. Неперервна професійна освіта: теорія і практика : Науково-методичний журнал. 2001. № 1. С. 73-85.
7. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
8. Зязюн І.А. – духовний лідер українських освітян. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/7062/1/1.pdf>.
9. Ігнатович О.М. Психологічні основи розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників: монографія. Київ : ТОВ "Центр учбової літератури", 2009. 287 с.
10. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П.Ю. Суха. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 444 с.
11. Концепція Нової української школи. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>.
12. Кремень В. Методологічно і науково забезпечувати розвиток інноваційної освіти // Директор школи, ліцею, гімназії: наук.-практ. журн. 2013. № 2. С. 4-13.
13. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І.А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. 636 с.
14. Оборський Г.О., Гогунський В.Д., Савельєва О.С. Стандартизація і сертифікація процесів управління якістю освіти у вищому навчальному закладі. Праці Одеського політехнічного університету. 2011. № 1. С. 251-255.
15. Цюняк О.П., Копчук-Кашецька М.С. Світоглядні ідеї І.А. Зязюна у професійному становленні вчителя Нової української школи. Електронний науковий фаховий журнал "Імідж сучасного педагога" проіндексовано професійними асоціаціями: BASE, Google Академія, WorldCat, OpenAIRE, Наукова періодика України (проект Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського). С. 8-10.

The article focuses on the professional training problems of future masters of primary education to an innovation activity. The essence of the concept of "innovation activity" is analyzed. The main priorities of modern education are determined in the context of innovation implementation. It is revealed that the modern educational system requires professionals who are capable of mainstreaming educational innovative technologies into practice, forecasting the consequences of the educational process, taking into account the value orientations of educators and raising the culture of innovative thinking. The emphasis is on the importance of the academic heritage of the academician Ivan Andriiovych Ziaziun, one of the founders of modern Ukrainian pedagogical science, in reforming Ukraine's education. The leading ideas and achievements of the scientist in the context of pedagogical innovations are outlined. It is concluded that today it is necessary to carry out professional training of innovative specialists, with professional and vital competencies that meet the needs of modern society; generators of new ideas, competitive, with a

high level of innovation activity, able to think creatively, independently make decisions and be responsible for their implementation, solve complex educational problems of the present.

Through the professional training of future masters of primary education for innovation, we create the personality that should be inherent: the innovative nature of communication, the exchange of innovative information, interaction and mutual understanding in the process of innovation activity; innovative orientation (needs, motives of innovation activity and innovative values); innovative character traits (initiative, creativity, responsibility, determination, etc.); awareness of oneself as the subject of innovation activity and the bearer of innovative culture; innovative intelligence (readiness to overcome the inertia of thinking, a stable system of knowledge that reveals the essence, structure and types of innovation activity; the ability to purposefully generate new non-standard ideas with the use of intellectual capabilities and mechanisms for their self-actualization; knowledge of the development and implementation of innovations in practical activities, special methods, methods and means, the use of which enables to actively participate in innovation activities).

Key words: education, innovation, innovation activity, vocational training, future masters of primary education, I.A. Ziaziun's ideas, institutions of higher education.

УДК 94.316

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-26-1.211-216

Микола Чумак
Mykola Chumak

СОЦІОКУЛЬТУРНА РОЛЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРОСВІТНИЦТВА XIX СТОЛІТТЯ

SOCIO-CULTURAL ROLE OF SCIENCE AND TEACHING INTELLIGENTSIA IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL EDUCATION IN THE XIX CENTURY

У дослідницькому доробку проаналізовано фундаментальність соціокультурної ролі вітчизняної науково-педагогічної інтелігенції у розвитку просвітництва, яке піддавалося впливу як внутрішніх, так і зовнішніх детермінант. Презентовано концептуальність полікультурності, яка віддзеркалювалася у світоглядних особливостях носіїв – просвітників.

Доведено, що орієнтирами соціокультурного становлення вітчизняної інтелігенції виступили – політичні погляди та переконання, рівень інтелектуального та культурного розвитку та пріоритетність ціннісних орієнтирів.

Інструментарієм дослідження виступив історико-педагогічний, поетапно-проблемний, хронологічно-змістовний та порівняльний методи.

Використання окресленого методологічного інструментарію дозволило визначити, що просвітницька діяльність науково-педагогічної інтелігенції стала визначальною на соціокультурній траєкторії розвитку освіти та освіченості.

Ключові слова: інтелігенція, освіта, культура, наука, педагогічна діяльність.

Синхронність розвитку української освіти щодня продукує все нові підходи до раціонального реформування, яке повинно засновуватися на кращих українських традиціях вітчизняного просвітництва. У цьому ключі слід зосередити увагу на розв'язанні тих нагальних проблем, які у соціокультурному аспекті є найбільш фундаментальними, оскільки забезпечують охоплення широкої цільової аудиторії вихованців з урахуванням потреб різних регіонів нашої Батьківщини.